

prezintă cu ajutorul a peste 200 de fotografii. Cuprinzând un mare număr de centre de cercetare, muzee, galerii de artă, el formează una din cele mai prestigioase instituții de acest fel din lume. Sînt prezentate pe baza materialului fotografic cele șapte clădiri ale institutului din Washington, ocupînd spațiul dintre Capitoliu și monumentul lui Washington, construite în cele mai diferite stiluri, adăpostind impresionanțele lui colecții.

Ni se înfățișează pe rînd, clădirea ce găzduiește artele și industriile, unde sînt expuse obiecte legate de istoria aviației, aeroplanul original al fraților Wright, monoplanul lui Lindbergh care străbate primul fără escală, distanța New York — Paris, precum și aspecte ale aviației de astăzi. O fotografie ne-a reținut în mod special atenția: bombardarea cîmpurilor petrolifere de la Ploiești, în august 1943, calificată drept unul din cele mai îndrăznețe raiduri în anele luptelor aeriene. De asemenea, sînt expuse documente, arme, uniforme din timpul războiului civil american, colecții de numismatică, „hall of health” — sala sănătății cu explicații asupra corpului uman, a uneltelor folosite în medicină în secolul trecut.

Muzeul de istorie naturală cuprinde un mare număr de piese aparținînd botanicii, geologiei, antropologiei și zoologiei, fiind organizat într-o formă deosebit de atractivă, cu originale și copii în vitrine, planșe și texte explicative reunind cele mai variate aspecte ale lumii ce ne înconjoară. Sugestiv este înfățișată etnografia triburilor de indieni americani, cu reconstituiri de așezări, unelte de muncă și arta acestora. Într-un capitol intitulat sugestiv „în spatele scenei muzeului de istorie naturală”, autorul face o trecere în revistă a laboratoarelor în care — fie cu mijloace simple, fie cu aparatură complicată — se duce munca de pregătire a obiectelor pentru expoziție. Sînt

prezentate aspecte din atelierile de timplărie, mecanică, de sculptare a copiilor, laboratorul chimic unde se desfășoară această muncă.

Muzeul istoriei și tehnologiei prezintă: momente importante din istoria științei și tehnologiei, fiind expuse, de la pendulul lui Foucault la primele mașini-unelte, diligențele veacului trecut, primele locomotive și automobile, unelte și mașini pentru cultivarea pămîntului. Este expusă în muzeu o colecție de costume din secolele XIX și XX, interioare și piese de mobilier americane.

Arta plastică este reprezentată prin Galeria de artă Freer și Galeria națională de artă, galerii ce posedă valoroase colecții de pictură și sculptură europeană (Renaștere, baroc, epoca modernă), artă chinezească și japoneză.

Parcul zoologic național este una dintre cele mai populare expoziții administrate de către Institutul Smithsonian. El găzduiește peste 2 500 de animale, multe dintre ele specimene rare. Popularitatea lui este confirmată prin cei peste trei milioane de oameni care-l vizitează anual. Maimuțe, bizoni, hipopotami, tigri, broaște țestoase constituie punctele de mare atracție ale Parcului național zoologic.

Din text și imagini reiese buna dotare a acestor muzee, bogatul material de informare prezent încă de la început, fiecare intrare avînd un stand cu ilustrate, reproduceri, cataloage, cărți și alt material tipărit. Alături de acestea se impun sălile de conferințe, de proiectare a unor filme precum și colțurile amenajate, cu fotolii comode, invitînd vizitatorii la o clipă de odihnă. Mergînd pe linia lansată de întemeietor, marele complex de muzee, laboratoare și unități de cercetare ce formează Institutul Smithsonian își aduce un aport însemnat în educarea maselor de vizitatori.

Ioan ȘERBAN

MIHAIL MIHALCU, CONSERVAREA OBIECTELOR DE ARTĂ ȘI A MONUMENTELOR ISTORICE, Ed. științifică, 1970

Se aștepta de multă vreme un manual practic pe această temă, iată însă că autorul ne propune ceva mai mult: o lucrare științifică. Desigur, nu poate fi vorba de un tratat complet și definitiv, deoarece domeniul conservării este vast dar nu în totalitate bine definit, cu „pete albe” nu îndeajuns delimitate. Acestea din urmă, în pofida unor credințe naive, nu pot fi umplute tale-quala cu date furnizate de chimie intrucît această știință s-a diversificat, depășind posibilitățile individuale de cuprindere și mai ales de adaptare în muzeologie a noilor și complexelor sale metode. Pe de altă parte, conservarea — ramură tehnică a muzeologiei — este tributară și altor științe, între care: fizica newtoniană și cea relativistă, inclusiv nucleară, climatologia, microbiologia — inclusiv micologia —, entomologia și chiar... medicina.

Așa stînd lucrurile, inginerul chimist M. Mihalcu a recurs la singura cale rezolvabilă a documentării bibliografice, stringînd și, desigur,

triînd un mare volum informațional obținut un atît dintr-o literatură de specialitate specifică conservării — deoarece aceasta este cam săracă — cî din literatura de specialitate a unor domenii contingente. După cum se cere, autorul și-a susținut majoritatea afirmațiilor prin trimiterea la sursa bibliografică, astfel că în spatele celor 308 pagini ale cărții, probabil mii de alte pagini așteaptă a fi deschise de către cititorul dublat de cercetător, de experimentator. Practicianul beneficiază într-o mult mai mică măsură de acest sistem științific, ceea ce are și un important revers pozitiv: obligativitatea diagnosticării prealabile precum și a testării procedurilor și rețetelor propuse.

Pe linia aspectelor pozitive, se cere relevată alături de munca asiduă de culegere și de redactare a materialului, mai cu seamă constanta căutare de a fi util lucrătorului de muzeu, dragostea pentru obiectul muzeal. Probabil, autorul tocmai de aceea și-a structurat materialul într-un tip ne-

obișnuit, deoarece *Conservarea* încheie șirul capitolelor, acestea gândite funcțional, tehnologic, poate chiar tehnicist. Așa se face că în partea citată, esențială, conservării lemnului i se acordă trei pagini, iar unor tehnici artistice primordiale și mai puțin: picturii de șevalet și frescei o singură pagină. Evident, restul celor șase capitole precedente tratează fragmentat o mare parte a acestor probleme, dar ceea ce rămâne ca o lipsă regretabilă este însăși absența oricărei teoretizări a conservării care, cu greu se dispensează de o încercare de a fi definită, plasată în contextul ei interdisciplinar, explicată în relația sa interdependentă cu restaurarea, precizată în legile și principiile ei fundamentale. Sintem convingși că atât necesitatea formării unor buni conservatori de muzeu, cât și aspirația științifică a lucrării vor duce autorul la o completare într-o viitoare ediție.

Cu un asemenea prilej ar mai fi loc și pentru unele precizări privind experimentările și testările întreprinse chiar de către autor, primele spre a scoate în relief contribuția sa directă la elaborarea unor metode noi, cum ar fi „operațiile tip” (cap. IV), secunde pentru a ne garanta eficacitatea unor rețete chimice nu întotdeauna precis formulate, precum și gradul lor de nocivitate umană și obiectuală.

Ajunși la acest punct, fiind în definitiv în joc soarta patrimoniului muzeal, este bine să precizăm că forma cuvântului tipărit într-o primă carte mai amplă despre conservare extinde responsabilitatea mult deasupra autorului, a celor doi controlori științifici, a editorului și a recenzorului antrenând și pe aceia a forurilor tutelare de specialitate și chiar a întregului corp al conservatorilor și restauratorilor din țară. De aceea, o vededre și o perfecționare a conținutului și a formei lucrării nu este de loc de neglijat și sperăm că însuși autorul le are în vedere. Spre exemplu cele „Citeva detalii referitoare la uscare” (p. 99) conțin recomandății cam năstrușnice pentru lucrătorul de muzeu, care, potrivit lor, s-ar încumeta să *liofilizeze* (înghețe) obiectele de lemn spre a *le usca*, de fapt *sublima* (termenii aparțin autorului), care, amintește în încheiere și de metoda de uscare a lacurilor și verniurilor prin *bombardament electronic*, precizând însă că această tehnică „*prezintă în unele cazuri certe dezavantaje*”. Putem și noi adăuga printre aceste dezavantaje că necesită un accelerator de particule Van de Graff de cel puțin două milioane de electroni-volți, ca și personal de specialitate, și că această tehnică este destinată uscării din mers a unor mari suprafețe de furniruri și că... nu vedem să fie introdusă la noi tocmai în „industria muzeistică”.

Ar mai fi de reconsiderat susținerile și recomandările cu privire la peliculizarea obiectelor de artă, la păstrarea lor în saci de polietilenă și mai ales la iluminatul sălilor de muzeu. Curios că aici, se pleacă de la o bună expunere asupra acțiunii luminii (p. 76), amintindu-se cititorului, care poate tocmai uitase, că aceasta acționează în raport

cu constanta lui Planck conform formulei:

$$\nu = \frac{c}{\lambda}$$

Se ajunge, surprinzător, la recomandarea iluminatului fluorescent, mai economic, oferind „o gamă largă de culori”, raze ultraviolete am adăuga noi.

Un alt exemplu, care dovedește buna intenție dar și o detașare de realitatea din muzeu, îl formează subcapitolul *Examinarea științifică a obiectului de artă* (p. 122): o amplă trecere în revistă a diverselor metode de analiză, determinări, teste, cu mici neclarități în expunere. Astfel, recomandând analiza prin activație ca metodă curentă (?), vizând lianții și ceilalți componenți ai stratului pictural, în exact pagina următoare (p. 135), se indică analiza prin activație cu neutroni ca și cînd nu ar fi exact aceeași metodă. Autorul însuși pare a fi nelămurit, contrazicîndu-se, căci la p. 132 enunță corect că analiza prin activație decelează unele impurități din albul de plumb, care desigur nu se găsește nici în lianții și nu explică nici procesele de degradare și nici nu le combate, așa cum se sustine la p. 135.

Asemenea inadvertențe reprezintă riscul abordării bibliografice nesuținute de o verificare de laborator prin înșeși metodele recomandate modestului laborator muzeal care de fapt nici nu prea există. Procedînd prin verificări și familiarizări cu metodele moderne n-am ajunge să recomandăm analizele cu Carbon 14 drept metodă „care poate și trebuie făcută pentru a obține cât mai multe informații despre stratul pictural”, ci am putea, poate, elabora metode și determinări simple, accesibile, chiar numai calitative, chiar doar determinări relative, numai pentru „uz propriu” rezervînd într-un laborator muzeal superdotat și specializat, acele metode și determinări complexe și de mare precizie, care servesc cît mai direct nevoilor muzeului. Deci, nu spectrometrie, nu laser, nu Carbon 14, ci probabil metoda „piroliza — gascromatografică” sau cea mai expeditivă a „temperaturii diferențiate”, ambele pentru analiza și identificarea pigmentilor, lianților etc.

Nu putem epuiza analizarea conținutului științific al lucrării lui M. Mihalcu sarcina aceasta revenindu-i autorului și probabil unui colectiv de specialiști strînși în jurul său. Ar mai fi însă de revizuit utilizarea ilustrațiilor. Unele dintre acestea par erori de tipar, clișee rătăcite de la alte cărți: p. 65, 69, 145, 146 etc. Se cuvine în schimb a sublinia utilitatea anexelor de la p. 268—307, care reprezintă o prețioasă contribuție a autorului.

Așteptăm ecourile cititorilor și mai ales ale practicienilor conservării și restaurării, care au aplicat sau au încercat să aplice metodele și rețetele propuse în lucrarea lui M. Mihalcu, lucrare oportună, foarte utilă pentru formarea unei idei privind complexitatea conservării muzeale, de asemenea foarte utilă pentru practicianul avizat, deprins să înlăture imperfecțiunile inerente oricărei lucrări bibliografice.

N. STOIA